

A pota que trota

Proposta didáctica

Eva García Sexto

M. Teresa Neira González

Edita: Xunta de Galicia
Consellería de Educación e Ordenación Universitaria
Secretaría Xeral de Política Lingüística

Autoras: Eva García Sexto
M. Teresa Neira González

A pota que trota é un dos tres contos en formato audiovisual que a Secretaría Xeral de Política Lingüística edita para os centros educativos galegos que imparten o segundo ciclo de educación infantil. Cada un destes contos vai acompañado da súa proposta didáctica para que se lle poida sacar o maior partido posible, sobre todo de cara á aprendizaxe da lingua galega.

O Decreto polo que se establece o currículo da educación infantil e mais o Decreto para o plurilingüismo no ensino non-universitario recollen a necesidade de que todo o alumnado —independentemente de cal sexa o seu primeiro idioma, o que aprendeu na casa— adquiera o coñecemento da lingua galega propio da etapa educativa ao finalizar o segundo ciclo da educación infantil. Iso esixe, evidentemente, conversar, escoitar, ler... en galego.

Para os nenos e nenas galegofalantes, oír voces diferentes ás dos familiares ou do persoal docente que habitualmente o rodean, voces que empreguen un galego de calidade e un rexistro diferente ao coloquial en que se relacionan, supón a ampliación da súa experiencia lingüística, o que, sen dúbida, redundará na mellora da competencia.

Para o alumnado castelanfalante, este material audiovisual presenta un modelo de galego moi coidado e contribúe a crear os espazos de uso da segunda lingua na aula que son imprescindibles para alcanzar o dominio esixido no currículo. Ao tratarse, ademais, de películas de gran calidade narrativa e estética —característica que acotío define o traballo de OQO editora, que o produciu— esperamos facilitar que a relación deste alumnado co galego sexa positiva dende o punto de vista afectivo.

As propostas didácticas asociadas ás tres curtas de animación inciden nas competencias activas —falar e escribir— e permiten completar así as aprendizaxes lingüísticas que deben facer os nenos e nenas de educación infantil.

Esperamos que o cariño e o coidado que se puxo dende a Consellería de Educación e Ordenación Universitaria, e en particular dende a Secretaría Xeral de Política Lingüística, na creación destes materiais teña a súa recompensa no uso que as mestras e mestres de educación infantil fagan deles. Que estes audiovisuais e as propostas de traballo que os acompañan cheguen ás aulas e, polo tanto, aos seus destinatarios últimos, os nenos e nenas de 3 a 6 anos, será unha gran satisfacción para todos os implicados neste proxecto. Por iso quero rematar estas liñas animando o profesorado a usalos e mais agradecendo o interese que poñan en facelo.

Anxo M. Lorenzo Suárez

Secretario xeral de Política Lingüística

ÍNDICE

I	Introdución	5
1	Consideracións didácticas que se tiveron en conta na elaboración desta proposta	5
2	Consideracións didácticas para poñer en práctica as actividades na aula	6
3	Contribución á adquisición das competencias básicas	6
II	Reflexión e análise sobre algunhas das propiedades relevantes dos textos literarios narrativos	8
III	Metodoloxía de proxectos	12
IV	Análise cinematográfica dun filme	19
V	Análise cinematográfica d' <i>A pota que trota</i>	20
VI	Secuencia didáctica específica para <i>A pota que trota</i>	21
VII	Bibliografía	28
1	Bibliografía citada	28
2	Para documentarse sobre o ensino-aprendizaxe da lingua escrita dende un enfoque construtivista	28
3	Para documentarse sobre a expresión oral	28

I INTRODUCCIÓN

A proposta didáctica que se presenta a continuación ten como punto de partida o acto de vermos unha animación nunha situación comunicativa. Poñerá en xogo os contidos das diferentes áreas recollidas no Decreto 330/2009, do 4 de xuño, polo que se establece o currículo da educación infantil na Comunidade Autónoma de Galicia, pero o seu maior peso recaerá na área de Linguaxes: comunicación e representación. En todo caso, propónse e deféndese un enfoque global e significativo das situacións de ensinanza e aprendizaxe.

A escola infantil é un espazo privilexiado para a comunicación e a interacción. As nenas e os nenos, a través da participación en diferentes situacións e do uso de recursos orais e escritos, poden desenvolver a linguaxe e potenciar a competencia comunicativa. Xustifícase así esta proposta na procura de contribuír a acadar os obxectivos establecidos e no convencemento de que a apropiación da linguaxe, nas súas formas oral e escrita, dependerá da amplitude, variedade e calidade das experiencias comunicativas que as criaturas teñan. O feito de expoñer os nenos e nenas con frecuencia a audicións de calidade e que respondan aos seus intereses facilitará a adquisición e uso da lingua.

1 Consideracións didácticas que se tiveron en conta na elaboración desta proposta

Ler e ver contos son consideradas accións didácticas cheas de sentido. Os contos, relatos e lendas son fontes valiosas para que as criaturas fagan inferencias simples sobre características dos personaxes, sobre os seus sentimentos e actitudes e mais acerca da trama en si mesma. A partir do conto *A pota que trota*, elaborouse unha proposta didáctica que procura:

- deseñar tarefas ás que o alumnado poida acceder dende diversos puntos de partida e compartir coas nenas e nenos o obxectivo de cada tarefa;
- propiciar a lectura de libros, as dramatizacións, as rememoracións, as narracións... coa finalidade de enriquecer a comprensión e a produción lingüística mediante a linguaxe oral;
- desenvolver de maneira significativa os procesos que interveñen tanto no acto de ler coma no de escribir, poñendo as nenas e os nenos en situacións de uso social da lectura e da escritura;
- planificar actividades que supoñan para o alumnado pequenos retos que actúen como estímulos para avanzar;
- promover o diálogo e o intercambio de opinións sobre calquera tema que se estea investigando na aula;
- recoller actividades que lle ofrezan ao alumnado oportunidades para elaborar os seus propios textos con diferentes propósitos e con diferentes recursos: escritura convencional ou non convencional, debuxos, ditado a unha persoa escritora competente para que esta transcriba...
- desenvolver actitudes positivas cara á propia lingua;
- reservarlle un espazo especial á tecnoloxía, recoñecendo a súa funcionalidade e o papel que hoxe en día ten na nosa vida.

2 Consideracións didácticas para poñer en práctica as actividades na aula

Á hora de levar adiante esta proposta na aula, convén ter en conta as seguintes consideracións didácticas:

- O modelo de lingua que se ofrezca debe ser rico e correcto, xa que a competencia lingüística da nena ou neno depende da calidade e da variedade da lingua que escoita ao seu arredor.
- A mestra ou mestre tratará de formular cuestións abertas, pois así, ademais de estimular a linguaxe infantil, contribúe eficazmente a ensinarlle ao alumnado a facerse preguntas pertinentes e a buscar respostas axeitadas.
- Cómpre crear un clima de aceptación, de seguridade afectiva e de respecto mutuo, de xeito que os nenos e nenas entendan que equivocarse non é outra cousa que un paso máis no proceso de aprendizaxe; un clima de confianza e de afecto que axude as nenas e nenos a experimentar o pracer e a necesidade de comunicarse, a sentirse retos e, ao tempo, con confianza para pediren axuda.
- Para ofrecer unha intervención que conecte co saber, co saber facer e co saber estar de cada criatura, é necesario partir dos esquemas de coñecemento do alumnado en relación coa lectura e coa escritura e do significado que lle atribúen.

Os obxectivos de referencia para a elaboración da proposta didáctica foron os recollidos no Decreto 330/2009, do 4 de xuño, polo que se establece o currículo da educación infantil na Comunidade Autónoma de Galicia.

3 Contribución á adquisición das competencias básicas

A contribución ás diferentes competencias dende a educación infantil virá condicionada pola metodoloxía empregada. O modelo de ensinanza-aprendizaxe utilizado debe permitir mobilizar diferentes recursos cognitivos. Isto queda reflectido na proposta de actividades.

O paradigma educacional referente debe ser o de “aprender a aprender” e o de “aprender facendo”. Cómpre favorecer unha aprendizaxe significativa que se transfira a situacións da vida real e que implique a resolución de problemas na práctica. En coherencia con estas premisas, cando se elaborou a secuencia didáctica para a animación *A pota que trota*, propuxéronse tarefas e retos que incitasen as alumnas e os alumnos a mobilizar os seus coñecementos e habilidades. As tarefas presentadas perseguen aprendizaxes significativas que parten das súas experiencias e coñecementos previos e mais dos intereses das nenas e dos nenos, motivados pola animación que viron.

Desenvolvendo estas propostas contribúese en especial á adquisición das seguintes competencias básicas:

Competencia lingüística

Das oito competencias básicas, a lingüística é, sen dúbida, a que máis se traballa con esta proposta didáctica. Promóvese a adquisición desta competencia no momento en que se fomenta a participación en conversas, debates..., sempre que se respecte a diversidade de respostas. Por iso, coas actividades que se presentan a continuación, ofrécese un espazo e un tempo en que se anima a ler, a escribir e a conversar.

Máis en concreto, contribuímos á adquisición da competencia lingüística ao organizar un tempo para que as nenas e nenos:

- expresen os pensamentos, vivencias, coñecementos...
- escoiten para despois contrastar ideas e opinións,
- participen en diálogos coas compañeiras e compañeiros,
- respecten quendas de palabra,
- lean para gozar coa lectura,
- lean para recoller información,
- recollan por escrito a información obtida.

Tratamento da información e competencia dixital

Propóñense varias actividades en que é preciso empregar recursos tecnolóxicos para recoller información, así como o uso de internet. O alumnado iníciase no tratamento da información localizando datos precisos e recollendo o fundamental dun texto expositivo. Así, na proposta de actividades precisase:

- buscar, seleccionar, recoller, contrastar e procesar a información;
- usar as TIC como fontes de información;
- facer uso da tecnoloxía para realizar as diferentes actividades.

Competencia cultural e artística

A presentación da animación contribúe á adquisición desta competencia, pois racha cunha estética que ata agora era a única que tiña cabida nas aulas de educación infantil e achéganos a unha mirada máis próxima á arte contemporánea. As aulas de infantil deben estar abertas ás diferentes manifestacións culturais e artísticas.

Mediante esta proposta didáctica dáselle oportunidade ao alumnado de:

- observar, imaxinar, representar;
- crear e expresarse a través das producións plásticas;
- valorar e respectar as diferentes manifestacións culturais.

Competencia en autonomía e iniciativa persoal

A contribución a esta competencia verase satisfeita no momento en que se permita imaxinar, emprender accións, desenvolver proxectos individuais ou colectivos con creatividade, confianza e responsabilidade.

Dentro da proposta de actividades debe reservarse un tempo para que os nenos e nenas:

- realicen eleccións;
- tomen decisións;
- emprendan accións.

Outras competencias

Coa selección de actividades presentada contribúese, así mesmo, á adquisición da competencia matemática, da competencia no coñecemento e na interacción co mundo físico, da competencia social e cidadá e da competencia para aprender a aprender.

Competencia matemática

Para contribuír á adquisición desta competencia tívose presente a necesidade de facer uso dos elementos e razoamentos matemáticos para enfrontarse a situacións cotiás e reais. Así, vai ser necesario empregar os elementos e razoamentos matemáticos para recoller información ou plasmar o aprendido.

Competencia no coñecemento e na interacción co mundo físico

Moitas das actividades propostas favorecen o pensamento científico das nenas e dos nenos, pois potencian habilidades de pensamento e de investigación, con actividades que esixen formular hipóteses, recoñecer evidencias, observar, formular interrogantes, descubrir alternativas, verificar, predicir, xerar novas ideas e solucións.

Competencia social e cidadá

Traballar as habilidades sociais que permiten mediar nos conflitos da convivencia axuda a resolvelos con actitude construtiva e a tomar decisións con autonomía.

Competencia para aprender a aprender

Trabállase incidindo na potenciación da comprensión e da expresión lingüística, da memoria, da motivación, da observación, dos rexistros das aprendizaxes, do traballo cooperativo e por proxectos, da resolución de problemas, posibilitando a planificación e organización da tarefa que se vai realizar, a selección e o tratamento da información. Nesta proposta, en concreto, contribuímos á competencia para aprender a aprender:

- descubriendo novos coñecementos a partir do coñecido;
- recoñecendo que, para saber algo, debemos buscar nas fontes axeitadas, recoller a información e ordenala.

II REFLEXIÓN E ANÁLISE SOBRE ALGUNHAS DAS PROPIEDADES RELEVANTES DOS TEXTOS LITERARIOS NARRATIVOS

O audiovisual co que imos traballar, *A pota que trota*, é un texto narrativo baseado no conto tradicional danés do mesmo nome. O primeiro paso antes de desenvolver unha proposta didáctica sobre calquera texto (literario, prescritivo, informativo ou expositivo) é coñecer e ter sempre presentes as propiedades máis relevantes dese texto. Detállanse a continuación as fundamentais dos textos literarios narrativos e unha breve relación de actividades tipo que nos servirá para acadar un maior coñecemento destas propiedades en calquera texto desta clase.

Función

Provocar gozo, emocións e sentimentos; entreter e transmitir valores culturais, éticos e morais.

O noso alumnado le a través das nosas palabras (na idade das nenas e nenos de educación infantil o máis habitual é que aínda non sexan lectores convencionais e autónomos). Se o obxectivo das persoas docentes é conseguir crear un hábito consolidado de gusto pola lectura, unha práctica non aconsellada é a de realizar preguntas de comprensión posteriores á escoita do conto co único fin de comprobar se os oíntes estiveron atentos ou recordan os detalles que a persoa que pregunta espera. É fundamental respectar a liberdade da persoa que le (aínda que sexa a través da persoa docente) para recrearse coa lectura.

Os textos literarios poden ter soportes variados, como o audiovisual (vídeos, CD) e o escrito (libros). Ás veces, incluso é factible traballar cunha mesma narración literaria en distintos soportes, o que aumenta as posibilidades didácticas que por si teñen estes textos.

É fundamental a lectura de bos textos literarios nas aulas porque a través deles as nenas e nenos poden:

- transgredir,
- escoitar,
- crear mundo interior,
- buscarse en si mesmos,
- crear, relacionarse coa arte,
- descubrir as claves da vida,
- poboar o imaxinario (imaxinario desasistido dos seus compoñentes emocionais e afectivos pola influencia dos medios de comunicación).

Actividades tipo para traballar esta propiedade:

Ler bos textos literarios de xeito habitual, distinguindo entre ler o texto e ver as ilustracións. Será conveniente buscar momentos en que estas dúas actividades (ler e mirar as ilustracións) non sexan simultáneas. En cambio, deberemos evitar facer preguntas de comprensión ao rematar.

Estrutura

A estrutura básica do texto narrativo é inicio, nó e desenlace. Algúns estudosos como Adam propoñen outras fórmulas ou secuencias un pouco máis complexas: situación inicial estable + complicación + reacción + novo elemento perturbador + situación final + avaliación.

É importante reflexionar sobre esta propiedade para recoñecer e producir textos de calidade. O paso seguinte a ser un bo lector, e unha consecuencia directa, é ser un bo escritor. Cando falamos de producir textos, a premisa que consideramos é que calquera persoa, de calquera idade, pode ser produtor de textos aínda que non sexan escrituras convencionais e precisen ser transcritas.

Actividades tipo para traballar esta propiedade:

- Inventar distintos finais para un mesmo conto.
- Reflexionar sobre como lle afectaría ao nó e/ou ao desenlace cambiar elementos ou personaxes do inicio.
- Localizar en textos coñecidos os elementos da secuencia de Adam.

- Inventar e escribir textos narrativos seguindo a proposta de Adam (pode ser individual, en pequeno grupo, en gran grupo, escribindo con escrituras non convencionais e transcribindo, escribindo a persoa adulta etc.).

Personaxes

É unha característica propia e relevante dos textos narrativos literarios.

Actividades tipo para traballar esta propiedade:

- Elaborar tarxetas cos nomes dos personaxes para abrir un ficheiro de personaxes de contos. Empregar estas tarxetas para comparar os nomes: cales son máis longos, cales comezan pola mesma letra etc.
- Facer un álbum de personaxes de contos.
- Despois da lectura de contos, buscar as tarxetas dos personaxes e asignarllos á narración correspondente.
- Comparar no álbum se algúns dos personaxes (lobo, bruxa...) se repiten nos contos.

Autor

É fundamental coñecer a figura da autora ou autor, así como a persoa ilustradora. Non só contribuímos a aumentar a bagaxe cultural das nenas e nenos, senón que os imos introducindo nas preferencias e gustos literarios. Un dos criterios empregados habitualmente para a elección dun texto é a persoa escritora.

Actividades tipo para traballar esta propiedade:

- Sempre que se lea un conto, mencionar a persoa autora e a ilustradora.
- Elaborar unha listaxe cos contos favoritos do alumnado e os seus autores e ilustradores.
- Buscar información sobre os títulos publicados por un autor ou autora que nos guste.
- Intentar identificar os sinais propios do estilo dos autores e ilustradores favoritos.

Relación título-contido

O título ten dúas funcións: por un lado, anticipar información sobre o texto e, por outro, espertar o interese da posible lectora ou lector.

Actividades tipo para traballar esta propiedade:

- Propoñer títulos diferentes para os contos que lemos buscando que sexan coherentes co texto.
- Cambiar unha palabra do título e reflexionar sobre como lle afectaría á historia. Ex. en vez de *A pota que trota*, *A cama que trota*. Iría a cama á cociña do rei ou a outra parte da casa?, tamén lles traería comida aos labregos? etc.
- Realizar unha comparación da extensión dos títulos que lemos habitualmente.
- Poñerlles título aos textos que o alumnado escriba.

Relación co real

Nas narracións literarias, a relación co real adoita ser moi baixa. A autora ou autor pode deixar voar a súa imaxinación e escribir libremente o que a súa fantasía lle suxira sen necesidade de contrastar os datos que conforman a historia (o que non quere dicir que ás veces non o faga).

É moi importante facerlles comprender ás nenas e nenos que a información que se transmite nos contos non ten por que ser real nin estar contrastada. Daquela, non é oportuno empregar os contos como textos informativos ou expositivos porque non o son.

Actividades tipo para traballar esta propiedade:

Escribir os seus propios textos literarios. A persoa docente aceptará todas as propostas do alumnado e animará a que recorra a elementos fantasiosos e creativos. A calidade do texto valorarase en función das propiedades que enumeramos anteriormente e da súa orixinalidade.

Relación imaxe-texto

Esta propiedade está estreitamente vinculada coa anterior. Nos contos, dado que a relación co real é pequena, a ilustración pode dar resposta á imaxinación da persoa ilustradora e admitir todo tipo de técnicas. Unha boa ilustración caracterízase por achegar información que non aparece no texto, enriquecendo a historia.

Actividades tipo para traballar esta propiedade:

- Manexar distintos tipos de textos (expositivo, prescitivo, informativo etc.) contrastando cando hai ilustración e cando non.
- Buscar nos textos empregados habitualmente na aula se consta o nome da persoa ilustradora, recoñecendo aqueles nos que nunca figura.
- Reflexionar sobre como esta propiedade está estreitamente vinculada coa relación co real. Cando esta é alta, as imaxes que acompañan o texto son, basicamente, fotografías; cando esta é baixa, o tipo de imaxe empregada queda a criterio da persoa ilustradora (pintura, debuxo, colaxe etc.).

Léxico

Os textos literarios adoitan ser abundantes en adxectivos e contar con substantivos, adverbios e verbos variados. Canto máis variado sexa o léxico, máis enriquecerá o texto.

A frecuencia de uso dunha palabra é o que fai que a incorporemos ao noso vocabulario. É por iso polo que aconsellamos non cambiar o léxico empregado pola autora ou autor por outro que consideremos máis sinxelo ou próximo. O único que conseguimos con esa práctica é empobrecer o texto e obstaculizar que as nenas e nenos se apropien de palabras que só aparecerán nun bo texto literario.

Actividades tipo para traballar esta propiedade:

- Escoller os textos que imos ler na aula empregando este criterio.
- Localizar as palabras cuxo significado non deducen os rapaces polo contexto.
- Elaborar unha relación de adxectivos que aparecen habitualmente nos contos que se len na aula para definir os personaxes.
- Recoller as palabras que aparecen nos textos que lemos que nos gusten especialmente por algunha razón: polo que significan, pola súa sonoridade, polas poucas veces que as escoitamos...

III METODOLOXÍA DE PROXECTOS

O contido de calquera texto literario pode ser o xerador ou o motivo polo que se acorda iniciar o desenvolvemento dun proxecto e, como consecuencia, o traballo co texto expositivo. A partir dos tres contos que integran a colección de audiovisuais que a Secretaría Xeral de Política Lingüística publica para os centros de educación infantil, poderían xurdir proxectos sobre o lobo (*Os sete cabritos*), sobre o medo (*Fiz, o coleccionista de medos*), sobre os alimentos, sobre as xoias... (*A pota que trota*).

A incorporación das competencias básicas ao currículo esixe que o paradigma educacional referente sexa o de “aprender a aprender” e o de “aprender facendo”. Para iso precísase unha aprendizaxe significativa que se transfira a situacións da vida real e que implique a resolución de problemas na práctica. Sen dúbida, a metodoloxía de proxectos de aula configúrase como unha boa resposta a estas necesidades.

Débesse entender un proxecto de aula como un plan de acción e de realización que un grupo de nenos e nenas e a persoa docente se propoñen a si mesmos, cunha clara intencionalidade de conseguir un resultado.

Esta metodoloxía supón un cambio no papel da persoa docente e no papel do alumnado. A persoa docente asume o rol de canalizador de propostas, organizador de intereses, enriquecedor de puntos de vista (facendo preguntas intelixentes e oportunas), provisor de recursos e avaliador da propia actividade e dos novos coñecementos.

O papel do alumnado será o de axente activo. Así, formulará hipóteses sobre o mundo que o rodea, comprobará a súa veracidade en contacto con outros individuos e establecerá conclusións. Convértese, deste xeito, en protagonista da súa aprendizaxe.

No desenvolvemento dun proxecto será preciso suscitar, argumentar, negociar e resolver cuestións tales como que se quere facer, para que o imos facer, que necesitamos, onde atopar a información que precisamos, como avaliar o proxecto, os pasos dados e os resultados obtidos.

Todos estes aspectos, dalgún xeito, establecen as fases dun proxecto:

- Elección do tema de estudo.
- Reflexión sobre que sabemos e que queremos saber.
- Comunicación das ideas previas e contraste entre elas.
- Busca de fontes de información.
- Organización do traballo.
- Fixación de obxectivos.
- Primeira distribución do tempo.
- Organización do espazo e dos recursos.
- Organización das actividades.
- Establecemento de pautas de colaboración coas familias e co contorno.
- Realización das actividades.
- Elaboración dun *dossier*.
- Avaliación do realizado.

A pesar de ter unhas fases claras de desenvolvemento, cabe puntualizar que a planificación do proxecto é aberta, que non se pode pechar ata que remata a súa posta en práctica. O proceso sempre será diferente nunha aula ou grupo de alumnado e noutro.

Algúns aspectos clave para ter en conta:

- Esta metodoloxía sustenta unha concepción do neno e da nena como un ser que pensa, que é crítico, reflexivo, que ten capacidade para formular hipóteses... Realizando proxectos ofrécese espazo e tempo para expoñer os seus coñecementos e contrastalos cos iguais.
- Deféndese unha concepción da educación que non busca soamente que o alumnado adquira mecanicamente uns contidos, senón que organice o pensamento, que relacione; é dicir, unha concepción do ensino que busca aprenderlle a pensar. Trátase de que o alumnado vaia creando procedementos precisos que lle permitan aprender de forma autónoma.
- Nos proxectos de traballo ten especial peso a lingua escrita. Os proxectos teñen sentido nunha concepción da alfabetización en que o traballo non radica só en recoñecer os signos gráficos, senón que o esencial é a funcionalidade dos textos lidos. Con esta práctica realízase un uso funcional e significativo da lectura e da escritura na aula,ponse o alumnado en situacións de uso social da lectura e da escritura.
- Apóstase pola interacción entre o alumnado como unha ferramenta de aprendizaxe, deféndese a aprendizaxe colaborativa e cooperativa. Facendo proxectos avánzase no coñecemento coa achega de todos e todas.
- Non debe existir unha preocupación por “atender” todos os contidos en cada proxecto, senón que o interese debe focalizarse en desenvolver as capacidades necesarias para provocar aprendizaxes autónomas. Polo tanto, débese procurar unha interrelación entre áreas que sexa natural e non buscar unha conexión forzada entre elas.

Para concluír, cómpre apuntar que os proxectos son máis ca unha metodoloxía didáctica, pois supoñen unha concepción global da educación. Esta concepción baséase en escoitar o suxeito, en fomentar o desexo de aprender e no traballo colaborativo entre os diferentes axentes educativos. Anima a usar múltiples linguaxes (oral, corporal, escrita, plástica, matemática...), ao tempo que pon en xogo diferentes capacidades e habilidades, como conversar, argumentar, alcanzar consensos, sintetizar, elixir, optar, planificar, seleccionar, comprender etc.

A continuación, relátase moi brevemente como se desenvolveu un proxecto sobre lobos nunha aula que escolarizaba 25 nenas e nenos de 3 anos. A exposición segue o guión proposto nun parágrafo anterior sobre as fases dun proxecto.

1.º Elección do tema de estudo

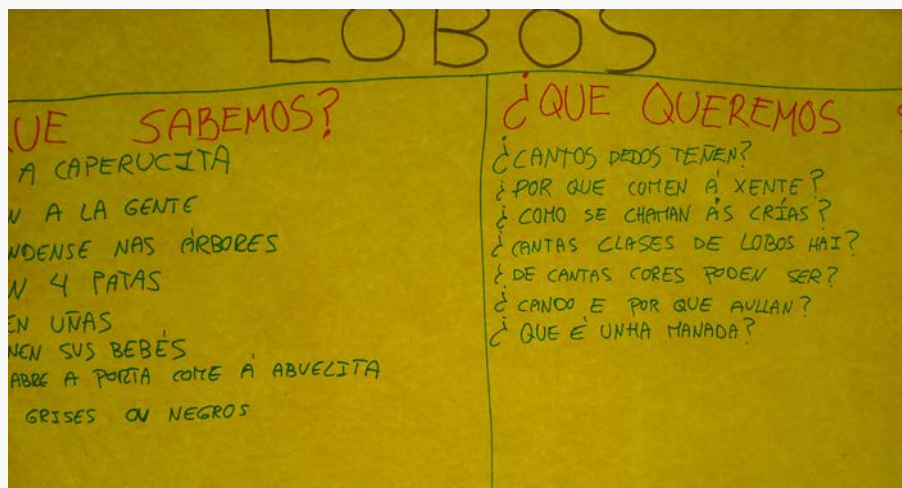
O tema elixido foi “Lobos” co obxectivo de desmitificar a imaxe que tiñan as nenas e nenos deste mamífero influídos polos textos literarios que se leran na aula e que o presentaban como un animal maligno e perigoso.

2.º Reflexión sobre que sabemos e que queremos saber

É o momento da comunicación das ideas previas e do contraste entre elas.

Esta fase pode realizarse de dous xeitos: a través dunha conversa ou a través dun debuxo. As ideas previas que se reflictan por un ou outro procedemento e os interrogantes que xurdan serán o punto de inicio que orientará a procura de información.

3.º Busca de fontes de información

O obxectivo é que as nenas e nenos identifiquen o que é válido como fonte de información e o que non. Os textos expositivos si teñen validez (*dossiers*, enciclopedias, libros especializados) porque a súa función é transmitir coñecemento. Os textos literarios non serven porque a súa función é transmitir pracer, emocións, sentimentos...

Outras fontes de información válidas poden ser a conferencia ou charla dunha persoa experta no tema, páxinas web de internet, unha exposición documental etc.

4.º Organización do traballo

Elaboramos e enviámoslles unha nota ás familias pedindo a súa colaboración. Queremos que acheguen material e todo aquilo que nos poida servir para obter información e aprender sobre o lobo. Se as familias non achegan o preciso, a persoa docente é a que se encarga da busca de recursos.

5.º Fixación de obxectivos

O obxectivo principal é iniciar o alumnado na metodoloxía de proxectos, ensinarlle a aprender a aprender e preparalo para esa mesma competencia.

Outros obxectivos que se traballaron foron:

- Coñecer léxico específico relacionado con este animal: lobeto, lobiño, dixitígrado, depredador...
- Avanzar no coñecemento dalgunha das propiedades dos textos expositivos (función, modo de lectura, relación imaxe-texto etc.).
- Coñecer a morfoloxía deste animal.
- Coñecer como é o hábitat onde vive.

- Aprender dos seus costumes e peculiaridades (se viven en mandas, quen é o macho alfa, que significa a posición da cola etc.).
- Desmitificar a figura do lobo como animal maligno e devorador.
- Concienciarse do que significa o perigo de extinción e coñecer os ataques que sofre este animal por parte do home.

6.º Primeira distribución do tempo

A temporización prevista para o desenvolvemento do proxecto era de 1 mes. Finalmente durou 6 semanas.

7.º Organización do espazo e dos recursos

En cada proxecto que se realiza, a aula reorganízase e adáptase ás necesidades e propostas que van xurdindo. Mesmo se cambia a disposición do mobiliario e a distribución do espazo, se é preciso. O tema que destaca na exposición dos taboleiros da aula é o do proxecto. Na biblioteca da clase créase un recuncho para expoñer os textos que se recompilan.

8.º Organización das actividades

Algunhas das actividades que se desenvolveron foron as seguintes:

- Lectura repetida e en varias sesións dos textos expositivos de que dispoñiamos.
- Observación detallada das fotografías que temos de lobos.

- A partir dunha imaxe elixida entre as que observamos, debuxo dun lobo para representar a súa morfoloxía (catro patas, cola, corpo cuberto de pelo, pelos sensores no fociño, orellas aguzadas etc.).

- Reflexión sobre a pegada do lobo en comparación coa humana e representación a través dun debuxo.

- Composición da palabra LOBO con letras móbiles.

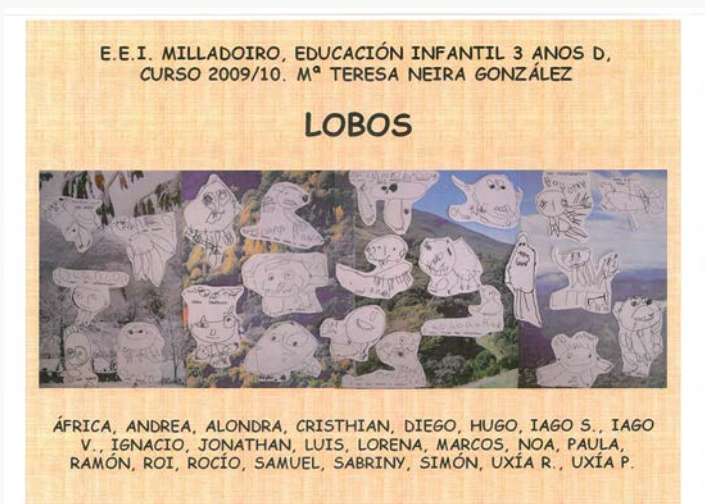
- Busca nos libros da biblioteca de imaxes de hábitats onde poida vivir o lobo.
- Elaboración dun texto colectivo que recolle o que queremos transmitir de todo o que aprendemos.

- Escrituras individuais dese texto para elaborar o dossier.

- Elaboración dun dossier que recolle a información elaborada e algunhas das actividades realizadas.

9.º Establecemento de pautas de colaboración coas familias e co contorno

É fundamental transmitirle ao alumnado a idea de que a familia tamén pode implicarse e participar no desenvolvemento dun proxecto. O primeiro achegamento parte da solicitude de todo o material documental de que poidan dispoñer.

10.º Realización das actividades

Unha vez establecidos os aspectos anteriores, realízanse as actividades propostas na primeira planificación e tamén aquelas que non aparecían e que xorden a medida que avanzamos no desenvolvemento do proxecto.

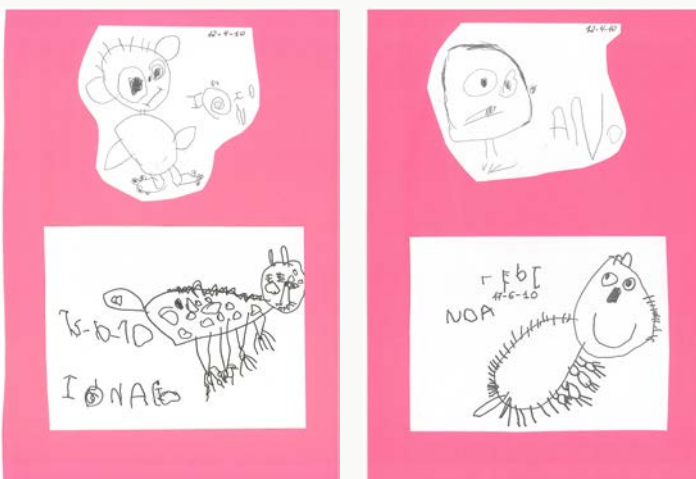
11.º Elaboración dun *dossier*

A culminación do proxecto é a elaboración dun *dossier* que recolle de forma organizada o traballo e as actividades realizadas e ao que se lla dá uso social. Ese *dossier* pode ser en soporte papel, dixital, unha exposición, unha conferencia etc.

12.º Avaliación do realizado

A persoa docente valorará tanto a aprendizaxe realizada polo alumnado coma a organización do proxecto e as súas fases, os obxectivos acadados e os contidos traballados co fin de facer unha reflexión e propostas de mellora.

IV ANÁLISE CINEMATOGRAFICA DUN FILME

Consideramos importante inculcar no alumnado un espírito crítico ante calquera material audiovisual. Para iso é fundamental orientalo e guialo na observación daqueles aspectos referidos á narración dramática, ao contido e á forma–representación, todos eles fundamentais para ir construíndo criterios de valoración.

Baseándonos na obra de Ana Graviz e Jorge Pozo *Niños, medios de comunicación y su conocimiento*, realizamos unha breve análise sobre os aspectos máis relevantes en que fixarse ante a proxección dunha curta ou filme.

Referidos á narración dramática:

Introdución: intenta inducir no público curiosidade sobre o que pode acontecer e, dun xeito rápido, introduce o conflito principal.

Presentación: dos personaxes, dos seus trazos definitorios, relacións e conflitos.

Afondamento: búscase que o público se involucre emocionalmente e se implique no relato.

Culminación: o clima de suspense chega ao máximo, punto álxido do enfrontamento.

Desenlace: resolución do conflito, no que hai un gañador.

Epílogo: o público comparte co personaxe principal os seus sentimentos (de alegría, pena, xúbilo, tristura etc.).

No caso de que a comprensión dramática resulte moi difícil, pode ser unha estratexia válida aplicar este modelo dende o final e percorrelo en sentido contrario a como se presenta.

Referidos ao contido:

Observemos que expectativas xera o título, cal é o argumento, de que trata, que ambiente se describe, a que grupo social se refire, en que época ou momento se desenvolve a acción, que roles aparecen representados, se percibimos algún prexuízo, se se fai uso da violencia, de que tipo...

Referidos á forma–representación:

Cómpre que nos fixemos nos seguintes aspectos:

- cal é o xénero (infantil, aventuras, ficción etc.),
- de que xeito se desenvolve a acción,
- que aparencia teñen os personaxes,
- como son a escenografía e os accesorios empregados,
- que tipo de imaxes e planos son máis frecuentes,
- que cortes se empregaron para unir as partes,
- como son o son e a música (de ambiente, realista, de fondo, utilizada como texto narrativo etc.),
- cales son os antecedentes do director,
- cales foron as circunstancias en que se realizou a película, historia, críticas etc.

V ANÁLISE CINEMATOGRAFICA D'A POTA QUE TROTA

O audiovisual que imos analizar a continuación é unha curta de animación baseada nun conto clásico. Esta análise pretende ser un apoio para a persoa docente co fin de orientala para cando vexa a película co seu alumnado.

Suxerimos vela tres veces, en sesións diferentes: unha completa con imaxes e son, unha segunda sen son e unha terceira sen imaxes. O obxectivo desta tripla visualización é guiar a atención cara a distintos aspectos de interese. Cando se ve sen son, o peso da observación recae nas imaxes e na mensaxe que estas transmiten; cando só se escoita o texto, as palabras e a música son as que cobran relevancia.

Os aspectos en que imos incidir referidos á narración dramática son:

INTRODUCCIÓN. Preséntase o rei, as súas riquezas e a súa avaricia. Nun terreo desértico destaca a torre onde garda os seus tesouros.

PRESENTACIÓN. Aparecen os labregos e a súa pobreza. A muller e o home entran en conflito pola venda da vaca.

AFONDAMENTO. O pranto do bebé por culpa da fame provoca a empatía absoluta coa pobreza dos labregos e o rexeitamento aos abusos do rei.

Aparece un personaxe con adobíos que recordan os dun mago e que introduce o elemento principal do relato: a pota.

CULMINACIÓN. Descóbrese a maxia e astucia da pota eponse de manifesto a xenerosidade dos labregos, que comparten todo cos veciños. Isto terá unha recompensa: ao limpáren os veciños a pota en sinal de agradecemento e deixárena brillante coma o ouro, ela poderá camuflarse nos dominios do rei e enganalo.

DESENLACE. O rei recibe un castigo humillante: perde as súas riquezas e queda atrapado nun penico.

EPÍLOGO. Os labregos despiden aliviados o rei nunha nova posición de benestar.

Co alumnado pódese realizar unha comparación entre esta narración dramática e a estrutura do conto.

Referidos ao contido:

O título introduce o elemento principal da historia. O argumento versa sobre unha situación de desigualdade provocada polo abuso de poder do rei, unha situación baseada en feitos acontecidos ao longo da historia, no período en que os reis tiñan poder absoluto (séculos XVI-XVIII). Un personaxe de incógnito daralle un xiro a este estado de cousas introducindo a pota.

Obsérvase que se describe unha situación de pobreza máxima e de desigualdade, pero tamén de xenerosidade.

Referidos á forma–representación:

O xénero é o de ficción, fantasía. Ao longo da proxección xógase co enfoque e desenfoco das figuras que interesa que teñan maior protagonismo en cada momento.

O único personaxe que move a boca é o rei e, ao facelo, amosa unha dentadura que provoca noxo.

A música está de fondo, agás para resaltar a maldade do rei. Nese momento emprégase música de suspense.

VI SECUENCIA DIDÁCTICA ESPECÍFICA PARA A POTA QUE TROTA

Actividades previas a ver a película

- Realizamos anticipacións sobre o contido do conto a partir da lectura do título.
- Aproveitando que é un conto popular danés, situamos nun mapa España e Dinamarca.

Actividades para ampliar léxico, posteriores a ver a película

- Buscamos sinónimos para as palabras “pota” e “trotar” e elaboramos outras propostas de títulos coas novas. Ex. *A ola que corrira, O pote que camiña, A cazola que salta* etc.
- Seguindo o modelo rimado do título, buscamos a rima nos títulos elaborados na actividade anterior, aínda que perdan o significado. E.: *A cazola que amola, O pote que roxe* etc.
- Ao longo do texto repítese a onomatopea “tocotón-tocotón”. O sufixo –on emprégase para formar aumentativos. Xogar a converter palabras en aumentativos (nenón, cadernón etc.) e buscar outras que sen connotación aumentativa terminen en –on (camión, limón etc.).
- O rei gardaba os tesouros en cofres. Nomeamos outros recipientes que sirvan para este cometido: baúl, caixa forte, caixón etc.

- Que comerá o rei? Partindo desta pregunta que se menciona no texto, enumerar alimentos e os pratos de comida que os levan de ingredientes. Ex. o caldo leva repolo, patacas... a tortilla leva ovo, cebola...

- Enumeramos e describimos distintos tipos de pan en función da forma ou do tipo de fariña: petada, molete, bola... pantrigo, pan de millo ou boroa...

- Enumeramos e describimos distintos tipos de queixo. Elaboramos unha listaxe dos propios de Galicia.

- Buscamos adxectivos para definir o estado do queixo e do pan. Ex. queixo duro, brando, fresco... pan quente, reseso, brando...

- Xogamos a realizar comparacións que se empregan na lingua oral segundo modelos que aparecen no texto: “comeron coma reis”, “corría coma un sapo”. Ex. durmiron coma pedras, beberon coma esponxas...

- Buscamos nomes de pedras preciosas coma as que tiña o rei: rubís, esmeraldas, zafiros, diamantes etc.

- Localizamos os nomes das xoias que poden levar esas pedras preciosas. Facemos unha reflexión sobre a diferenza entre xoias e bixutería.

- Elaboramos un diccionario de imaxes co léxico do texto que descoñecemos. Ex. labrego, cobrador do rei, penico, repenicar etc.
- Algunhas palabras do texto poden resultar difíciles porque remiten a realidades distantes, pero, se nos fixamos na evolución dos costumes e hábitos, non o son tanto. Intentamos localizalas. Ex. cobrador do rei vs recadador de impostos, feira vs mercado etc.
- Aproveitaremos para coñecer e/ou repasar a serie numérica en galego contando o número de moedas que pensan que pode ter o rei.
- O rei os domingos sacaba as moedas a ventilar. Que facemos nós os domingos? Recordamos o nome dos días da semana.

Actividades relacionadas con distintos tipos de texto

- Preguntamos nas familias, sobre todo a avós e avoas, por contos populares e tradicionais galegos.
- Investigamos sobre a evolución das potas ao longo da historia. Desde o pote nas lareiras ás cociñas de indución. Elaboramos un breve texto expositivo coa información recollida.
- Desenvolvemos unha secuencia didáctica sobre texto prescriptivo: receita. Achégase unha proposta de traballo con este tipo de texto no último punto desta relación de actividades.
- Inventamos e escribimos distintos finais posibles para a pota e o rei.

- Localizamos no conto os conectores propios dun texto narrativo literario: un día, aquel día, pero etc.

Actividades de comparación do texto en soporte audiovisual e en soporte libro

A historia que amosa este audiovisual está publicada en soporte papel e editada por OQO editora. Polo tanto, suxerimos a conveniencia de contar tamén co libro.

O desenvolvemento de todas as actividades descritas veríase enriquecido e complementado co manexo paralelo dos dous soportes. De contar con esta posibilidade, sería interesante realizar actividades do seguinte tipo:

- Comparar as ilustracións do libro coas imaxes do audiovisual, expresando gustos, preferencias...
 - Comparar a narración do libro coa narración do audiovisual: en que se diferencian e en que se parecen.
- Aproveitando a posibilidade que ofrece o libro de empregar a imaxe estática (frente á imaxe en movemento do audiovisual), recrear a historia, de xeito individual, por parellas, gran grupo...
 - Localizamos nas páxinas do conto as ilustracións que aparecen na garda do libro.

- Resaltamos a pouca presenza de personaxes significativos das ilustracións do libro (can do rei, bebé) no audiovisual.

SECUENCIA DIDÁCTICA CON TEXTO PRESCRITIVO: RECEITA

A función dos textos prescritivos é definir correctamente o modo de levar a cabo unha acción. Pretenden regular de maneira precisa o comportamento para a consecución dun obxectivo.

Exemplos de textos prescritivos: instrucións, receitas, tarefas escolares, regulamentos, normas, leis etc.

Actividades sobre o texto:

- Recollida de ideas previas sobre o que é unha receita (facilmente confundible coa receita médica).
- Achegas de revistas e libros de cociña para poder crear un recuncho de receitas.
- Revisión das revistas e libros fixándonos en que as ilustracións son sempre fotografías que amosan o que se espera que sexa o produto final.
- Con diferentes receitas das revistas realizamos anticipacións de títulos buscando establecer a relación imaxe-título.
- Ensinamos a imaxe da receita que imos elaborar e facemos anticipacións sobre o que imos cociñar.
- Primeira lectura da receita que imos levar a cabo no obradoiro de cociña.
- Reflexión sobre o formato: título, listaxe cos ingredientes e o modo de elaboración.
- Buscar en diferentes receitas, fixándonos na tipografía, onde figurará o título, onde os ingredientes e onde o modo de preparación.
- Lectura só dos ingredientes da receita que imos elaborar para saber se os coñecen todos (sería oportuno telos na aula).
- Lectura do modo de preparación reflexionando verbo da importancia de seguir a orde e sobre o que pasaría se non a seguimos.
- Localizamos os verbos para reflexionar sobre as accións que imos desenvolver: desfacer, relar, mesturar etc.
- Participamos no obradoiro de cociña no que se executará a receita.
- Despois do obradoiro escribimos a receita (só o título, só os ingredientes, todo o texto... a elección da persoa titora) e acompañámola de fotografías que tomemos.

Actividades sobre o sistema de escritura (cada persoa titora decidirá a complexidade das propostas):

- Cada neno busca as letras do seu nome nas receitas.
- Contamos cantas palabras ten o título.
- Compoñemos o título coas tarxetas que inclúen as palabras que o conforman. Posteriormente escribímolo.
- Usamos palabras significativas, como os ingredientes, para traballar propiedades cualitativas e cuantitativas das palabras (a letra con que comezan, a letra con que rematan, cales son palabras longas, cales curtas etc.).
- Compoñemos con letras móbiles palabras significativas (trufa, chocolate, ingredientes, elaboración etc.).

- Recompoñemos o texto da receita coa axuda dun modelo (ver máis abaixo o modelo de tarxetas que recollen as fases de elaboración da receita).
- Buscamos as palabras que rematan igual (os verbos en infinitivo rematan en -r) e comprobamos se denotan accións.
- Reflexionamos sobre a necesidade de realizar a lectura seguindo a direccionalidade do sistema (de esquerda a dereita e de arriba a abaixo) para a localización de datos.

Actividades sobre numeración:

- Comparación dos numerais e dos ordinais que aparecen no texto, reflexionando sobre o que indican uns e outros.
- Localización dos números que teñen un só dígito, os que teñen dous e os que teñen tres.
- Elaboración de hipóteses sobre a lectura deses números.
- Ordenación de menor a maior.
- Ordenación dos pasos do modo de elaboración atendendo aos ordinais.

Obxectivos desta secuencia didáctica:

- Identificar e comprender determinadas accións marcadas polos verbos.
- Recoñecer a importancia de reler un texto para ser capaces de seguir unhas instrucións.
- Achegarse ao coñecemento dalgunhas propiedades dos textos prescritivos.
- Avanzar na adquisición do sistema de escritura en situacións contextualizadas, significativas e reais.
- Recoñecer a importancia de hábitos hixiénicos.
- Organizarse cun grupo para desenvolver unha tarefa.

Contidos relacionados coas propiedades do texto:

- Función.
- Formato: listaxe de ingredientes e numeración dos pasos que hai que seguir para a elaboración.
- Relación imaxe-texto: sempre van ilustradas con fotografías.
- Relación título–contido: alta, o título define exactamente o resultado da elaboración.
- Relación co real: alta, as instrucións teñen que ser precisas.
- Categorias gramaticais: abundancia de verbos en infinitivo.
- Modo de lectura: é preciso ler e reler.

Contidos relacionados co sistema de escritura:

- Direccionalidade do sistema.
- Propiedades cualitativas (que letras teñen as palabras).
- Propiedades cuantitativas (cantas letras teñen, palabras longas e curtas...).
- Tipos de letra.
- Diferenzas entre numerais e ordinais.

Modelos de letras móbiles e tarxetas para a realización de actividades propostas:

T	R	U	F	A							
C	H	O	C	O	L	A	T	E			
I	N	G	R	E	D	I	E	N	T	E	S
E	L	A	B	O	R	A	C	I	Ó	N	

Modelo das tarxetas que recollen as fases de elaboración da receita:

1.º DESFACER AS MAGDALENAS NUN BOL. ENGADIR O LEITE CONDENSADO E MESTURAR BEN.

2.º RELAR O CHOCOLATE E ENGADILO Á MESTURA XUNTO CUNHA CULLERADIÑA DE NESCAFÉ.

3.º MESTURAR ATA FORMAR UNHA MASA COMPACTA.

4.º DEIXAR ENDURECER A MASA NA NEVEIRA DURANTE, APROXIMADAMENTE, UNHA HORA.

5.º FORMAR BÓLAS COA MASA E REBOZALAS NOS FIDEOS DE CHOCOLATE.

6.º PRESENTAR EN CÁPSULAS DE PAPEL

TRUFAS DE CHOCOLATE

INGREDIENTES:

- 12 MAGDALENAS ALONGADAS
- 250 g DE LEITE CONDENSADO (1 BOTE PEQUENO)
- 150 g DE CHOCOLATE
- 1 SOBRE DE NESCAFÉ
- 1 PUÑADO DE FIDEOS DE CHOCOLATE

ELABORACIÓN:

- 1.º DESFACER AS MAGDALENAS NUN BOL. ENGADIR O LEITE CONDENSADO E MESTURAR BEN.
- 2.º RELAR O CHOCOLATE E ENGADILO Á MESTURA XUNTO CUNHA CULLERADIÑA DE NESCAFÉ.
- 3.º MESTURAR ATA FORMAR UNHA MASA COMPACTA.
- 4.º DEIXAR ENDURECER A MASA NA NEVEIRA DURANTE, APROXIMADAMENTE, UNHA HORA.
- 5.º FORMAR BÓLAS COA MASA E REBOZALAS NOS FIDEOS DE CHOCOLATE.
- 6.º PRESENTAR EN CÁPSULAS DE PAPEL.

VII BIBLIOGRAFÍA

1 Bibliografía citada

- Decreto 330/2009, do 4 de xuño, polo que se establece o currículo da educación infantil na Comunidade Autónoma de Galicia (DOG do 23 de xuño de 2009).
- Adam, J. P. (1992): *Les textes: types et prototypes. Récit, description, argumentation et dialogue*. París, Nathan.
- Graviz, A. e Pozo, J. (1994): *Niños, medios de comunicación y su conocimiento*. Barcelona, Herder.

2 Bibliografía para documentarse sobre o ensino e aprendizaxe da lingua escrita dende un enfoque construtivista:

- Bettelheim, B. e Zelan, K. (1983): *Aprender a leer*. Barcelona, Editorial Crítica.
- Bofarull, M.T. e outros (2001): *Comprensión lectora. El uso de la lengua como procedimiento*. Barcelona, Graó.
- Cassany, D. (1989): *Describir el escribir. Cómo se aprende a escribir*. Barcelona, Paidós.
- Coll, C. e outros (1993): *El constructivismo en el aula*. Barcelona, Graó.
- Ferreiro, E. e Teberosky, A. (1979): *Los sistemas de escritura en el desarrollo del niño*. México, Siglo XXI.
- Fons Esteve, M. (2004): *Leer y escribir para vivir. Alfabetización inicial y uso real de la lengua escrita en la escuela*. Barcelona, Graó.
- Lerner, D. (2001): *Leer y escribir en la escuela: lo real, lo posible y lo necesario*. México, Fondo de Cultura Económica.
- Nemirovsky, M. (1999): *Sobre la enseñanza del lenguaje escrito... y temas aledaños*. Bos Aires, Paidós.
- Nemirovsky, M. e outros (2009): *Experiencias escolares con la lectura y la escritura*. Barcelona, Graó.
- Pennac, D. (1993): *Como una novela*. Barcelona, Editorial Anagrama.
- Solé, I. (1992): *Estrategias de lectura*. Barcelona, Graó.
- Teberosky, A. (1992): *Aprendiendo a escribir*. Barcelona, Ice-Horsori.
- Tolchinsky, L. e Simó, R. (2001): *Escribir y leer a través del currículum*. Barcelona, Ice-Horsori.

3 Bibliografía para documentarse sobre a expresión oral

- Andraud, A. (1981): *Los ejercicios de lenguaje en el parvulario*. Barcelona, Ed. Médica y Técnica.
- Bruner, J. S. (1986): *El habla del niño*. Barcelona, Paidós.
- Bruner, J. S. (1988): *Desarrollo cognitivo y educación*. Madrid, Morata.
- Dale, P. S. (1989): *Desarrollo del lenguaje*. México, Ed. Trillas.
- Agüera, I. (2000): *Curso de creatividad y lenguaje*. Madrid, Narcea.

- Cervera Borrás, J. (1994): *Literatura y lengua en la educación infantil*. Bilbo, Ediciones Mensajero.
- Luria, A.R. (1980): *Lenguaje y comportamiento*. Madrid, Ed. Fundamentos.
- Luria, A.R. (1985): *Lenguaje y pensamiento*. Barcelona, Martínez Roca.
- Mayor, J. (1985): *Psicología del pensamiento y del lenguaje*. Madrid, UNED.
- Monfort, M. e Juárez, A. (1981): *El niño/a que habla*. Madrid, Ed. Nuestra Cultura.
- Paulus, J. (1975): *La función simbólica del lenguaje*. Barcelona, Herder.
- Richele, M. (1973): *La adquisición del lenguaje*. Barcelona, Herder.
- Rius, M. D. (1987): *Estimulación del lenguaje oral*. Madrid, Seco Olea.